

УДК 821.161.2

МІФОЛОГЕМИ У ПОЕЗІЇ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА І ВІРИ ВОВК: ДО ВИТОКІВ ПРОБЛЕМИ

Ольга СМОЛЬНИЦЬКА

кандидат філософських наук,

старший науковий співробітник відділу української філології НДІУ

Анотація. У статті зроблено компаративний аналіз міфологем у ліриці Кобзаря і Віри Вовк. Окреслюється розвиток дослідження неоміфологізму і міфопоетики в сучасній науці. Зіставлено український, бразильський і казахський матеріал в аналізованих нами творах письменників.

Ключові слова: Віра Вовк, Тарас Шевченко, Кобзар, міф, міфологема, міфопоетика, неоміфологізм.

МИФОЛОГЕМЫ В ПОЭЗИИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКО И ВЕРЫ ВОВК: К ИСТОКАМ ПРОБЛЕМЫ

Ольга СМОЛЬНИЦКАЯ

кандидат философских наук,

старший научный сотрудник отдела украинской филологии НИИУ

Аннотация. В статье осуществлен компаративный анализ мифологем в лирике Кобзаря и Веры Вовк. Очерчивается развитие исследования неомифологизма и мифопоэтики в современной науке. Сопоставлен украинский, бразильский и казахский материал в анализируемых нами произведениях писателей.

Ключевые слова: Вера Вовк, Тарас Шевченко, Кобзарь, миф, мифологема, мифопоэтика, неомифологизм.

MYTHOLOGEMS IN THE POEMS BY TARAS SHEVCHENKO AND VIRA VOVK: AD FONTES OF THE PROBLEM

Olha SMOLNYTSKA

Candidate of Philosophical Sciences,

senior researcher of the Ukrainian Philology Department of RIUS

Annotation. The article provides a comparative analysis of mythologems in the poetry by Kobzar and Vira Vovk. The development of research of mythopoetics and neomythologism in the modern science is examined. The Ukrainian, Brazilian and Kazakh materials in the works of the writers is compared.

Key words: Vira Vovk, Taras Shevchenko, Kobzar, myth, mythologem, mythopoetics, neomythologism.

Увага до міфопоетики і неоміфологізму в сучасній українській гуманітаристиці посилюється, що зумовлює пошуки та експерименти в аналізі літературних творів і явищ. Виразно окреслюється компаративістика, причому передусім звертаються до польської літератури ХХ ст. (І. Фрис). Терміни «архетип», «міфологема», «культурний герой» увійшли в науковий обіг за десятків років, тобто змінилося нове покоління дослідників. Проте тоді як у зарубіжній науці (зокрема, у полоністиці, англо-, німецько- і російськомовних дослідженнях) означені проблеми розвиваються плідно і можна казати про вибудовану концепцію таких студій (А. Локателлі, Н. Вуд, Р. Лахманн, М. Бауер, М. Єгер, Е. Б. Смік, В. Топоров, І. Кребель, Ю. Іванова та ін.), в українських дослідженнях (О. Забужко, Н. Зборовська, П. Іванишин, М. Наєнко, Я. Поліщук, І. Фрис, З. Величко та ін.) багато питань ще не розв'язано, хоча вже здійснено цікавий дискурс. Міф, міфема, есема, міфологема та інші ключові концепти мають розглядатися в різних аспектах. Сучасна наука (не лише українська) звертається до здобутків К. Г. Юнга, М. Еліаде, Дж. Кемпбелла, В. Проппа, меншою мірою – до З. Фрейда, майже не згадуються праці Б. Беттельгайма; цікавим, але недостатньо придатним для розгляду міфопоетики саме на українському матеріалі виявляється французький структуралізм та постструктуралізм. Художня література аналізується у порівнянні з іншими жанрами мистецтва (наприклад, кінематографією), алхімією або з релігією (де впливає питання ритуалу). У зарубіжній науці класичні твори порівнюються навіть із молодіжним фентезі.

З огляду на плідний розвиток компаративістики й акцентування деталей

різних культур перспективним є зіставлення принципів лірики Т. Шевченка і сучасної української письменниці в Ріо-де-Жанейро Віри Вовк (автоном Віра Лідія Катерина Селянська, 1926 р. н.). Недостатня увага до аналізу міфопоетики й неоміфологізму в творчій концепції цих авторів зумовлює актуальність теми.

Мета дослідження – компаративний аналіз міфологем на прикладі лірики Т. Шевченка і В. Вовк. Цитати з повістей Кобзаря наводяться лише для ілюстрації яскравих прикладів.

Поставлена мета передбачає такі завдання:

- 1) проаналізувати особливості концепції неоміфологізму;
- 2) виокремити найпоказовіші міфологеми в обох авторів;
- 3) дослідити ставлення письменників до інших культур, з якими митці контактували (казахська – у Т. Шевченка, бразильська – у В. Вовк).

Виходячи з концепції неоміфологізму, що має на увазі розгляд епохи ХХ ст. як взаємопов'язаність культурно-естетичних міфів, а також тенденції до міфотворення взагалі, варто проаналізувати саме поетичні твори Т. Шевченка і В. Вовк, оскільки міфологічне начало поезій Кобзаря було проаналізовано недостатньо глибоко, а щодо творів письменниці в Бразилії донедавна увага надавалася прозі (М. Коцюбинська, І. Калинець, В. Шевчук, Ю. Григорчук та ін.), тоді як її лірика (особливо сучасна) виразно побудована на міфопоетиці. Поезія В. Вовк не є стилізацією або прагненням вузького наслідування міфу. Це залучення західноєвропейського, античного, бразильського, українського та інших контекстів, оригінальне філософське осмислення вічних проблем

і актуальних подій ХХ – ХХІ ст., а також побудування власного хронотопу. З одного боку, це свідчить про глибоку ерудицію і культуру авторки, а з другого – про яскраво виражений інтуїтивізм письменниці. Відтак лірика В. Вовк – придатний матеріал для дослідження неоміфологізму вже у ХХІ ст. Таким чином, підтверджується культурно-історична тяглість як окремої концепції неоміфологізму, так і літератури взагалі. І Т. Шевченко, і В. Вовк створюють власний міф, складний і системний, спираючись на здобутки фольклору (причому різних культур), історичного минулого, сучасних реалій та європейської спадщини.

Звичайно, про неоміфологізм у ХІХ ст. слід казати з певними застереженнями, оскільки цього терміна тоді не існувало, проте можна стверджувати про відбиття цієї концепції (чи принаймні її зародки) у творчості Т. Шевченка, а також про тяглість традиції, розвинутої на новому рівні (проте зі спільною основою), у творах В. Вовк. Оскільки проблема неоміфологізму складна, для аналізу беруться суто ліричні твори обох авторів.

Слід зазначити про специфіку творчості В. Вовк. Письменниця творить у річищі неоміфологізму і магічного реалізму, хоча не підводить теоретичної бази під свої тексти. Поетеса, прозаїк, перекладач, літературний критик, літературознавець-компаративіст, В. Вовк виступає популяризатором української культури за кордоном. Серед її наукового доробку – компаративні студії, присвячені порівнянню лірики Т. Шевченка і бразильського романтизму, а також переклади Кобзарєвої поезії на португальську мову. Проте ця лінія не розроблена

сучасним літературознавством. Відтак актуальним є дослідження цього шевченкознавчого аспекту.

На прикладі творів Т. Шевченка і В. Вовк можна виокремити найбільш показові міфологеми.

1) Топос раю: близькоспоріднений з утраченим золотим віком. У Кобзаря це ідеалізована козацька минувшина, у В. Вовк додається елемент мікроісторії – гуцульсько-бойківський патріархальний лад, своєрідна Атлантида (збірка «Писані кахлі», роман «Тотем скальних соколів» тощо). У Т. Шевченка також це село минулого і майбутнього, свідомісний орієнтир людей, не затьмарених злочинністю. Таким чином, це Едем, з якого ще не вигнано Адама і Єву, або Ельдорадо – для завойовників і навіть для поетів-романтиків або для вигнанців (Т. Шевченка і В. Вовк). Водночас у ліриці обох письменників розвінчується елегійний стереотип про щасливе життя українців («Якби ви знали, паничі...», «І виріс я на чужині» та ін.). Зокрема, про це іронічно сказано в повісті «Варнак»: «Каково же видять ту же самую безобразную нищету в стране, текущей млеком и медом, как, например, в этой земле благодатной? Отвратительно! А еще отвратительнее встретит между этой ленивой нищеты обилие и при обилии отвратительную грязь и невежество! А в этой стране благословенной это встречается не редко, а даже очень часто» [7, с. 124]. Україна сприймалась носіями російської (особливо петербурзької) культури ідеалізовано, як доступна Італія. В уявленні тодішнього дворянства та інтелектуалів Україна нагадувала навіть не стільки Елладу, скільки Флоренцію, тому до «Малоросії» можна віднести слова, які стосуються Флоренції епохи Данте:

«Прекрасна Італія – і дарами природи, і створіннями історії. Вона багата благами розкішного клімату і родючого ґрунту, оздоблена чудовими картинами південного... пейзажу... Від віків античності (греко-римської цивілізації) до новітніх часів вона була носійкою високої культури» [1, с. 6].

2) Міфологема Книги (у шевченкознавчому аспекті розглядалась О. Бігун, А. Ціпком): це Святе Письмо, але й книга взагалі як артефакт, досягнення культури і втілення духовності. Це здатність до творчості, простір фантазії. У зв'язку з цим можна згадати термін «письмо», який в оригіналі (фр. *écriture*) може означати і писання як процес, і письмо як результат, і писемність, і Святе Письмо [5, с. 572]. Зокрема, у повісті «Варнак» Біблія постає спочатку як артефакт: «...Это была Библия (как я после узнал) – изящное киевское издание 1743 [года], с высокопарным посвящением гетману Разумовскому (издание весьма редкое)» [7, с. 127]. В усіх випадках ці значення відбиті в творчості Т. Шевченка і В. Вовк. У Т. Шевченка Книга – і сама збірка «Кобзар», і «маленька книжечка» як акт власної творчості, і «захалавна книжечка», і абстрактна мудрість. Але в будь-якому випадку це право на творчість і втілення свободи, не ескапізм, а переосмислення реальності. Завдяки міфологемі Книги український народ постає не як уособлення народників чи представників екзотичного варварського племені, а як носій культури. Ототожнюючи імперську владу Миколи I, а пізніше Олександра II (у В. Вовк втілення тиранії – сталінізм і Третій Райх; до старозавітних і античних реалій авторка також не раз звертається – наприклад, у «Книзі Естери») з тиранією римлян,

Т. Шевченко здійснює історичний екскурс, адже в добу античності небезпечними вважалися не співці або танцюристи, а саме літератори (як знавцеві античності йому це було відомо). Інтелекцію забирали в полон (який міг бути почесним), і вона могла оспівувати імперію, подібно до українського дворянства на російській службі (чий статус був таким самим непевним, як у бранців).

3) Міфологема ініціації: особливо яскраво проявляється під час самоідентифікації митця на чужині (Т. Шевченко – Петербург, згодом заслання; В. Вовк – Бразилія). Це можна назвати переломним моментом для світогляду ліричного героя. Жорстка ініціація відбувається для виконання персонажем (і поетом) його націєтворчої місії як митця. М. Попович, аналізуючи витоки народної культури, уважно розглядає необхідний елемент обряду посвячення, згадуючи лімінальний стан (від лат. *limen* – поріг) [6, с. 19]. Отже, це межа переходу. Дослідник пояснює: «В лімінальному стані людина вже не належить до старого статусу і ще не вступила в новий, тобто тут панує первісний хаос. Перемога над хаосом здійснюється через відтворення акту творіння-упорядкування космосу» [6, с. 19]. Ні Т. Шевченко, ні В. Вовк не можуть перебувати в колишньому стані (на Батьківщині), проте прагнуть збереження самоідентифікації. Ліричні герої Кобзаря, які проходять ініціацію: Катерина, наймичка, варнак (з однойменних творів), Ярема Галайда («Гайдамаки»); у В. Вовк цей мотив узагалі наскрізний («Баяди», «Елегії», «Жіночі маски», «Останній князь Звонимир» та ін.).

4) Демонологічні персонажі як міфологеми: русалки, нехрещені діти,

вовкулак, відьма, «заложний покійник» (не названий так ні у Т. Шевченка, ні у В. Вовк, але персонаж, який має ознаки такого образу – душі без спокою) та інші макабричні істоти. Приклади: балади «Причинна», «Русалка», поема «Утоплена».

5) Релігійні легенди і апокрифи як міфологеми; передусім – ідеї християнства, але звернено увагу і на інші культури (античну, міфи тубільних народів). Біблійні персонажі, серед яких царі, святі, пророки, Христос і Діва Марія, в авторському змалюванні наближаються до міфологем. І в Т. Шевченка, і у В. Вовк дуже виразний маріологічний аспект, побудований на народній релігійності. Цей аспект, в обох письменників складний і побудований на різних первнях, вимагає окремого дослідження.

Наведена класифікація не є вичерпною і може доповнюватися. Робота передбачає перспективу дослідження, оскільки чималий корпус текстів Т. Шевченка і В. Вовк вимагає порівняльного аналізу з позицій вимог сучасної науки.

Також слід розглянути мотив ностальгії, який дуже виразний в обох поетів.

Л. Жванія пояснює: «...в свідомості Т. Шевченка відбулися зміни, свого роду переоцінка життєвих цінностей: якщо в творчості до арешту й заслання мотив любові до України найчастіше поєднувався з мотивом ненависті до її ворогів, то в період вимушеного перебування на чужині любов поета набуває нової якості, це вже почуття вищого ґатунку – любов абсолютна, божественна, всепрощаюча. Таке почуття притаманне лише людині, яка пройшла через страждання і очистилась у них» [4, с. 46]. Те ж саме можна сказати щодо лірики Т. Шевченка

і В. Вовк, де християнська любов і прагнення досягти абсолюту є однією з головних ліній.

Ситуацію перебування митця у вигнанні або взагалі на чужині називають межевою [4, с. 47]. Відповідно у такому стані змінюється свідомість її носія. Заслання Кобзаря і еміграція письменниці як у реальному, так і в уявному (творчому) аспекті мають спільні риси з міфологічною моделлю: потрапляння в чужий простір (символічне потойбіччя) і повернення з нього, причому митець виступає у ролі культурного героя.

Як і В. Вовк, Т. Шевченко прагнув зберегти національну самоідентифікацію на іншому ґрунті. Водночас обидва митці цікавилися тубільним населенням, засвоюючи новий матеріал для майбутніх творів. Таким чином, можна казати про осмислення нової ситуації обома авторами. Ставлення до нової батьківщини і у Т. Шевченка, і у В. Вовк можна назвати амбівалентним. З одного боку, інша специфіка призводила до загострення ностальгії. Це помітно у Кобзаря: перебуваючи в Орській фортеці, він адресує відомий вірш «А. О. Козачковському» (1847), де є пряма антитеза казахсько-киргизького і українського пейзажів: «І там степи, і тут степи, // Та тут не такі, // Руді-руді, аж червоні, // А там голубії, // Зеленії, мережані // Нивами, ланами, // Високими могилами, // Темними лугами» [8, с. 396]. Або: «Тільки одним-одно хиталось // Зелене дерево в степу. // Червоніє по пустині // Червона глина та печина, // Бур'ян колючий та будяк, // Та інде тирса з осокою // В яру чорніє під горою, // Та дикий інколи кайзак // Тихенько виїде на гору // На тім захилім верблюді...» [8, с. 413 – 414] (Вірш «У Бога за дверми лежала сокира...»).

Узагалі ностальгія є одним із наскрізних мотивів Шевченкової творчості. Україна розглядається Кобзарем як утрачений рай, поезія періоду заслання часто ретроспективна. Точніше, автор поєднує два плани в тексті – теперішній (заслання) і минулий, проте реальний саме для свідомості митця (залишену Україну).

З другого боку, інший край не міг не зацікавити Т. Шевченка саме як художника, являючи собою певну екзотику. Прикметно, що автор чітко ставив механізм розрізнення, протиставляючи корінне населення (казахів і киргизів) завойовникам. Таким чином, Кобзар не ідентифікував зовнішніх чинників (імператорський наказ, муштру тощо) і самої природи та населення «не таких» степів. В уявленні поета представники інших національностей були такими самими жертвами чужої агресії, а їх культура та побут існували незалежно від політичних нюансів. Казахи і киргизи приваблювали Т. Шевченка як носії іншої культури, у деяких рисах первісної (оскільки поряд із традиційним ісламом активно культивувалися місцеві звичаї та вірування, а також шаманізм). Це відображено, зокрема, у вірші «У Бога за дверми лежала сокира...» (1848), де автор спирається на народну легенду. Фактично це міф, оброблений відповідно до архаїчності стилю. У вірші збережені апокрифічні деталі, зокрема, персонажами є Христос і апостол Петро. Є версія, що у творі змальовано казахську легенду, але такого тексту не зафіксовано. Вочевидь, це зумовлено тим, що тубільці не мали власної писемності (або лише тайнопис), а також тим, що їхній фольклор стали документувати відносно пізно. Натомість існують українські апокрифічні легенди зі схожим сюжетом, відомі

Кобзареві. Синтезуючи українські та казахські мотиви, Т. Шевченко створив антиутопію – жанр, який процвітатиме в XIX – XX ст. та матиме відгомін, зокрема, і в творчості В. Вовк (тема Хіросіми, Чорнобиля та інших трагедій).

Оскільки Шевченкова лірика періоду заслання достатньо аналізована, зупинимося лише на моментах, які найкраще характеризують народні реалії, відбиті в цих текстах. Зокрема, уже цитований вірш подає пейзажні деталі, що переростають в екзистенційні: «І стала тьма, і од Уралу // Та до Тингиза, до Аралу // Кипіла в озерах вода, // Палають села, города, // Ридають люди, виють звірі // І за Тоболом у Сибірі // В снігах ховаються. Сім літ // Сокира Божа ліс стинала // І пожарище не вгасало. // І мер[к] за димом Божий світ» [8, с. 413]. Таким чином, від пояснення самими казахами причини неродючої природи свого краю автор переходить до зображення загальнолюдської трагедії. В образі-символі (і навіть розгортuvanій міфологемі) єдиного зеленого дерева, яке казахи називали «святим» і приносили йому дари, автор змалював власну індивідуальність. Це самотність і обраність водночас. Митець, як і дерево-святиня, спостерігає картину загального спустошення, усе бачить, але не може змінити. Цей символ виразний завдяки таланту Т. Шевченка як художника, тобто тут можна казати навіть про синтез мистецтв – вербального та образотворчого.

Аналогічна тенденція виразно спостерігається в творчості В. Вовк. Матеріалом зображення у письменниці стають бразильські типи, а також їхні вірування, причому тематика синтезується відповідно до традиції магічного реалізму. Слід зазначити, що міфологія Бразилії

дуже строката, специфічна, їй притаманний архетиповий дуалізм, успадкований від первісної культури, хоча цю країну не можна назвати цілком архаїчною – через урбанізацію. Через брак власної писемності таємні знання передаються в ізольованих громадах (як у родинах). Усі ці вірування синтезувалися з образами Христа, Діви Марії, святих.

Синтез язичницьких і християнських мотивів, а також обробка апокрифів, широко наявні у творчій спадщині В. Вовк, з одного боку, притаманні українській літературі («Тіні забутих предків» М. Коцюбинського; творчість Б.- І. Антонича, В. Шевчука та ін.), але, з другого боку, в українському літературознавстві ще не було здійснено комплексного аналізу дослідження цього феномену. Названа проблематика логічно переплітається з концепцією неоміфологізму, розроблюваною у сучасній гуманітаристиці. Проте саме творчість В. Вовк ще не ставала предметом дослідження в неоміфологічному ракурсі, незважаючи на оригінальність і багатоплановість матеріалу, а також близьку дотичність зарубіжній літературі.

Поезія В. Вовк вимагає не лише знання культур, у яких формувалась індивідуальність письменниці, але й володіння фактажем фольклористики, історії, агіографії, апокрифічних джерел, своєрідно залучених до обігу авторкою. Зокрема, явище народного католицизму, наявне в Західній Україні на прикладі греко-католиків (гуцулів, з якими генетично пов'язана творчість В. Вовк), а також у Бразилії та інших країнах, ще не було предметом цілісного аналізу в українському літературознавстві. З огляду на це проведений аналіз міфологем виявляє багатозаровість текстів письменниці,

емпірично подібних архетипною системою до Кобзаревих (але концепти яких розвинуті вже на рівні XX – XXI ст., відповідно до сучасної філософської бази).

Лірика В. Вовк містить ознаки і любовної, і філософської, і медитативної (тобто «чистий» жанр у письменниці, як правило, не трапляється). Прагнення самоідентифікації у цій та інших поезіях реалізується завдяки екзотизмам, тобто реаліям іншої культури, через яку лірична героїня відтворює себе знову – уже на новому ґрунті.

Якщо брати до уваги новітні твори В. Вовк, то мотив стихії простежується в них, попри зовнішню (формальну) стриманість, архетипово-чітко. Наприклад, «Ораторія хвали», побудована як цикли ліричних мініатюр, об'єднані спільною концепцією, містить вірші «Блискавка» і «Грім», створені на міфологічному сприйнятті (цитований вище цикл «Яви природи»). Так, у «Блискавці» початок грози описаний з первісною відстороненістю (термін В. Шкловського – «остранение»), втіленою в символах: «Зміїне тіло задзвеніло // Й розрізало пів неба. // За дня настала ніч. // А потім з тарабаном // Розквітло на хвилину // Золоте дерево, і згасло» [1, с. 49]. Кінцівка витримана в стилі української міфології, оскільки блискавка персоніфікується у вигляді княжни: «Грізна княжна не любить домовати // Й уже побігла далі // Переляком і чаром розбудити // Інші світи» [1, с. 49]. Тут блискавка виступає як божество забутого пантеону, язичницьки-грізне, чия функція – карати. Водночас персонаж (чи образ-символ) – також у язичницькому дусі – викликає естетичне захоплення зовнішньою красою, яка може нести смерть. Такий прийом також поширений в архаїчній міфології

та фольклорі (достатньо згадати стихійних духів, як русалок). Сам вірш побудований як видіння, констатація факту в синкретичному сприйнятті язичника. Не сказано, хто саме сприймає блискавку: окремих індивід чи взагалі світ. Стиль розповіді – ритмізований, схожий на замовляння чи екстатичні промови – може належати жерцю чи шаману, але й звичайній людині, якій відкрилася поезія. Це поєднання зі стихією та водночас долучення «смертного» (якщо скористатися формулюванням фольклору) до божественного свідчить про засади неоміфологізму. Герой-очевидець не володіє формальним мовленням, але його первісна строфіка виражає нерозривність почуттів. У цьому плані вірш нагадує структури шаманського камлання в різних народів – шаманізм, до якого несвідомо звертався Т. Шевченко (і казачи сприймали Кобзаря як сакральну постать).

Інша поезія, «Грім», продовжує тему стихії, проте описує її приземлено, контрастно, переносючи дію в більш сучасний (можливо, урбаністичний) світ, у якому постає візіонера постає самотньою. Цей вірш – приклад есхатологічного міфу. Грім порівнюється з небесною літаврою, яку слухають «в покорі / Гори й смереки, // Намагаються зрозуміти // Таємну мову небес, // Щоб сповнити їх волю» [1, с. 50]. У цьому уривку функція сакрального постає в епічно-врочистому стилі. Тим більший досягається контраст наступного – і заключного – фрагмента, теж витриманого як період: «Тільки глухі скоморохи // Блюзнірствують, // Запиваючись пивом // В мурованих пивницях, // Що горіховою лускою // Розколяться ще перед світанком» [1, с. 50]. Тут нема виразно національного колориту

(хіба що слово «пивниці» асоціюється зі Львовом), поезія описує, швидше за все, спільні для різних народів мотиви. Несподівана кінцівка про ілюзорний захист (пивниці, які розколяться від грому) викликає апокаліптичні асоціації.

Поряд з поезіями на суто бразильську (або суто українську) тематику авторка пропонує тексти, в яких бразильська і українська культури то поєднуються як нові щаблі, то непомітно для читача інтуїтивно переходять одна в одну: «Вже пальма віє на добраніч, // Але нічка сережкою в павах // Заглядає в вікно. // І як мені спати, // Коли в гості надходять // Князі в золотих шоломах, // З пергамен-тами в руках // І ненародженими церквами» [2, с. 16]. Цей зв'язок з Україною не атавістичний і не зачарований, а вирощуваний (як і в Кобзаря на заслання).

Проведене дослідження показує, що розгляд художніх творів у річищі неоміфологізму сприяє багатоплановому пізнанню тексту. Філософський, релігійнознавчий, фольклористичний, мистецтвознавчий аналізи доповнюють літературознавчий. Виявлення спільного джерела і творчої методології (народне православ'я, народний католицизм, значне залучення шедеврів світового мистецтва, особливо доби античності та Відродження) у Т. Шевченка і В. Вовк дає можливість розставити суттєві акценти на важливості осучаснення підходів в українознавстві, інтегруванні здобутків інших гуманітарних галузей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонетти П. Повседневная жизнь Флоренции во времена Данте / Пьер Антонетти. – М.: Молодая гвардия, 2004. – 287 с.
2. Вовк В. Ораторія хвали / Віра Вовк. – Ріо-де-Жанейро – Київ – Львів, 2015. – Автор.

комп. набір. – 140 с. (З особистого архіву О. Смольницької).

3. Вовк В. Ромен-зілля. Поезії / Віра Вовк. – Видання журналу «Бористен». – Дніпропетровськ: Пороги, 2007. – 66 с.

4. Жванія Л. Україна в ліриці Т. Шевченка періоду заслання та ліриці Лесі Українки, писаній на чужині / Л. Жванія // Шевченкознавчі студії. – 2009. – Вип. 12. – С. 44 – 54.

5. Письмо // Постмодернізм. Енциклопедія. – Минск: Интерпрессервис; Книжный Дом. 2001. – С. 572.

6. Попович М. В. Нарис історії культури України / Мирослав Попович. – К.: АртЕк, 1998. – С. 19.

7. Шевченко Т. Варнак / Тарас Шевченко // Шевченко Т. Твори: у 5-ти т. – Т. 3. Повісті. – К.: Дніпро, 1971. – С. 124, 127.

8. Шевченко Т. Г. Кобзар. Вперше зі щоденником автора [Текст] / Тарас Григорович Шевченко; упоряд. та комент. С. А. Гальченка; передм. І. М. Дзюби. – Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2012. – 960 с.

REFERENCES

1. ANTONETTI, P. (2004) *The Everyday Life of Florence in the Times of Dante*. Moscow: Molodaya Gvardiya, 287 pp. [in Rus.]

2. VOVK V. (2015) *The Oratorio of Praise*. Rio de Janeiro – Kyiv – Lviv, 140 pp. [in Ukr.]

3. VOVK, V. (2007) *The Camomile*. Dni-propetrovsk: Porohy, 66 pp. [in Ukr.]

4. ZHVANIYA, L. (2009) Ukraine in the Lyrics by Shevchenko and Lesia Ukrainka, Written in a Strange Land. *Shevchenkoznavchi studiyi*. Vol. 12. pp. 44 – 54 [in Ukr.]

5. The Writings (2001) In: *Postmodernism (Encyclopedia)*. Minsk: Interpressservis, p. 572. [in Rus.]

6. POPOVYCH, M. V. (1998) *Outline of History of Ukrainian Culture*. Kyiv: ArtEk, p. 19. [in Ukr.]

7. SHEVCHENKO, T. (1971) The Convict. In: SHEVCHENKO, T. *The Works* (in 5 Volumes). Vol. 3. Kyiv: Dnipro, pp. 124, 127. [in Ukr.]

8. SHEVCHENKO, T. (2012). *Kobzar (at first with the author's diary)*. Kharkiv, Klub si-meinoho dozvillia, 960 pp. [in Ukr. and Rus.]

O. Smolnytska

Mythologems in the Poems by Taras Shevchenko and Vira Vovk: ad Fontes of the Problem

Abstract

The article analyses mythologem as the main concept of mythopoetics and neomythologism. The approaches to neomythologism in the modern Ukrainian science are examined and the researches on this matter in Ukraine and foreign countries are compared. The author emphasized that Shevchenko's poetry is suitable for mythological and neomythological analysis and offered a comparative approach to the problem. The author compared the poetry by Vira Vovk and Taras Shevchenko in order to demonstrate their common concepts. The Ukrainian, Brazilian and Kazakh context of their poems is considered as well. In the context of neomythologism the author researched the artists' life in exile as mythological model, reflected in their works. The mythologems are systematized; each of them is analyzed on the base of Taras Shevchenko's and Vira Vovk's works.

The problem of self-identification while living in exile appears in the works of both poets. The interest to other cultures doesn't mean the denial of the writers' Ukrainian character but is an additional material to new stages of their creative work.

The main mythologems are determined. Ukraine as an abandoned country is considered through the incarnation of topos of paradise. This topos is compared with similar romanticized countries – Hellas and Italy (including Florence of the times of Dante). Having used the historical parallels, the author made proper analysis of the fate of Ukrainian intelligentsia in the pay of the colonialists.

The mythologem of Book is widely analyzed in the meaning of respect to the science, art as well as the phenomenon of Holy Scripture. The book as an artifact and spiritual function often emerge in Shevchenko's poems and plays important role there.

The initiation is considered in the mythological aspect: the author determined the liminal state of Shevchenko's and Vira Vovk's creation. The initiation ritual is performed not only by persona in the course of trial, but also by authors themselves. Here the statement about border situation is appropriate.

Thus, the review of Taras Shevchenko's poetry in comparison with other authors and its analysis in the context of mythopoeitics and neomythology allows to strengthen European sound of his poems and to determine their significant distinctiveness.

Інший край не міг не зацікавити Т. Шевченка саме як художника, являючи собою певну екзотику. Прикметно, що автор чітко ставив механізм розрізнення, протиставляючи корінне населення (казахів і киргизів) завойовникам. Таким чином, Кобзар не ідентифікував зовнішніх чинників (імператорський наказ, муштру тощо) і самої природи та населення «не таких» степів. В уявленні поета представники інших національностей були такими самими жертвами чужої агресії, а їх культура та побут існували незалежно від політичних нюансів. Казахи і киргизи приваблювали Т. Шевченка як носії іншої культури, у деяких рисах первісної (оскільки поряд із традиційним ісламом активно культивувалися місцеві звичаї та вірування, а також шаманізм).